పిత్తల్ కా దర్వాజా

1

క

తాతల నాఁటి కథ. నాఁడు కఱ్ఱదే పెత్తనము, నోటిదే శాసనము.

బాదుషావారి దర్శన మెవ్వరికో, ఎన్నటికో! కాని పది అషరఫీలతో – వారి అంగుళి దర్శనము, ఇరువది అషరఫీలతో అగ్రహస్త దర్శనము. అదియు మెఱుపువలె.

పైడిమఱ్ఱి దమ్మన్న పండితజీ పాదుషావారి ధర్మాధికారి. నాఁటి తెలుఁగునాటి వారి కాతఁడాశ్రయదాత. అతఁడు చాల లోకజ్ఞుఁడు. చాల పలుకుబడి కలవాఁడు.

ఖ

పన్నాల రామశాస్త్రి పుట్టుశాస్త్రి. సాహసమున రామలింగఁడు. లేఁబరమున జ్యేష్ఠాదేవి. పండితజీకి వేలు విడిచిన మేనల్లుఁడు.

"మామా! ఆలి దెప్పులు చెప్పుదెబ్బలు. లేఁబరులు కడుపుకోఁతి. 'భవతి! ఉద్యోగ భిక్షాం దేహి!"

'ఓరి రామా! నీకు ఉద్యోగసద్యోగము లొకరీయవలయునా? అడవిలో సింహమునకు రాచతిక మెవరిచ్చిరి'.

రామశాస్త్రి మోము కొంచెము వికసించెను. పండితిజీ కనిపెట్టి మరల నిటులనెను:

'ఈ బస్తీలోని దర్వాజా లన్నియు దాఁటి చూడుము. ఉద్యోగము సంపాదించు కొనునంత వఱకు ....

ఉత్తమా ఆత్మవా ఖ్యాతౌ
పిత్రా ఖ్యాతా శ్చ మధ్యమా
మాతులే వాధమా ఖ్యాతాః ..
శ్వశురే ణాధమాధమాః

అని నీవు చదువలేదా? కావున బస్తీయంతయు తిరిగిచూడుము పొమ్ము!'

గ

రామశాస్త్రి గల్లీ గల్లీ తిరిగెను. ఏనుఁగు లంబారీలు వేసికొని తొండములు తోఁక లాడించుకొనుచు పోఁగల దర్వాజా లన్నియు త్రొక్కిచూచెను.

సత్రములన్నియు సంచరించెను. ప్రాఁత హవేలీ లన్నియు పరిశీలించెను.

అతఁడాలోకింపని ఆఫీసు లేదు. త్రొక్కి చూడని తోటలేదు. కోఁడని కోటలేదు. చూడనిచోటు లేదు.

అతఁడు బానిసతో బాతాఖానీ వేసెను. ప్రగడను పట్టిచూచెను.

రామశాస్త్రికి నౌకరులు నచ్చలేదు. మంత్రులంతకంటె నచ్చలేదు. దేవిడీలు నచ్చలేదు. దేవాలయము లంతకన్న నచ్చలేదు. నచ్చిన వొక్క దర్వాజాలు.

ఘ

రామశాస్త్రి ఒకనాఁడొక సత్రమున కాలిమీఁద కాలు వైచుకొని పరుండెను. జీవనము చేయ వచ్చిన పొరుగూరి పనిబాసలవారు పలువురచట విడిసి యుండిరి.

"నా ...విష్ణుః పృధివీపతి యనుచో ద్వారాపాలకులు జయవిజయులు" అనుకొనుచు రామశాస్త్రి పాదమాడించెను.

పాదరేఖలు పరిశీలించుఁచున్న విశ్వబ్రాహ్మణుఁ డొకఁడు 'అయ్యా! పాదము కదలింపకుఁడు' అని వేఁడుకొనెను. రామశాస్త్రి ప్రత్యుత్తరింపక పాదమాడించి యాడించి ఆఁపి, 'రేఖ బయటఁబడిన'దని లోలోపల ననుకొనెను. కుడికాలు కిందమోపి ఎడమ కాలు దానిమీఁదఁ బెట్టుకొనెను.

విశ్వబ్రాహ్మణుఁ డాపాదమునుగూడఁ బరికించి రెండు పాదములను కనుల కద్దుకొనెను.

'అయ్యా! తమ రెండు పాదములందును రెండు చక్రములు గలవు. మీరు మహారాజులు కాఁగలరు.'

'అగుచో దివాణపు పనినీదే' అని రామశాస్త్రి యనఁగా విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు మఱొకసారి యతని పాదములు పట్టుకొని 'ఈమాట మాత్రము మఱవకుఁడు' అనెను.

'మంచిది. కొత్త దివాణమున కొక యిత్తడి దర్వాజా కావలయును. ఇరువది గజములయెత్తు, పదిగజముల వెడలుపు. ఎపుడు తయారుచేయఁగలవు?'

'రే పీపాటికి.'

'వహవా! పనివాఁడ వన్న పనివాఁడవు. ఇరువదిమంది విచ్చుకత్తుల పారావారు కావలెను.'

'చిత్తము. నావారున్నారు.'

౨

కోటకు పోవు దారిముందు ఇరువది గజముల యెత్తును పదిగజముల వెడలుపును గల ఇత్తడి దర్వాజా యొకటి సూర్యోదయమున నిగనిగలాడుచు ఆవిర్భవించెను.

దర్వాజా కొక ప్రక్క క్రిందనుండి మీఁదివఱకును బాదుషావారి వంశావళియు, మఱొకప్రక్క దశావతారములును చక్కఁగా చెక్కఁబడియుండెను.

దర్వాజాకు అనుకొని ఒక చిన్న బంగళా. దాన రామశాస్త్రి ఆఫీసు. ఆఫీసులో ఒకకుర్చీ. కుర్చీ ముందు ఒక దస్కుబల్ల. దానిమీఁద 'పిత్తల్‌కా దర్వాజా' అను మొహరు.

రామశాస్త్రి కరోధా[5]. విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు సదర్‌మార్ గుజార్.[6]

దర్వాజాముందు విచ్చుకత్తుల పారావారు పది మంది అటు, పదిమంది ఇటు.

2

ముందు ఖాజీ, వెనుక నూరు మేఁకలు, వెనుక ఇద్దఱు గొల్లలు వచ్చిరి. దర్వాజాకడ ఖాజీ నిలువఁబడెను.

ఖాజీ ఇత్తడి దర్వాజా యంతయు పరిశీలించెను.

బంగాళా యంతయు జూచెను – మాగై భీఖ్ పూఛై గాఁ కా జమానా[7] అనెను.

రామశాస్త్రి ముఖము బయటికిఁబెట్టి బిగ్గఱగా 'అమీర్ ఉల్ మోమేనీన్ సాహబ్! బగల్ మే ఛురీ.

ముహ్‌మే రామ్ రామ్[8] అనెను.

'ఈ క్రొత్త డిపార్టుమెంటుకు ఏమి యీయవలెను?'

'అటులు దారికి రండు! జీవమునకు అర్ధణా. మనుష్యునకు అణా.'

'నాలుగు మేఁకతోల్లు, ఒక గుండెకాయయు పంపింతును. మమ్ము పోనిండు.'

మీకు జబాఈ[9] ఇచటనే జరుపవలయునా?

వెంటనే ఖాజీ జేబులో చేయిపెట్టి మూఁడు రూపాయల అయిదణాలు తీసి రామశాస్త్రి బల్లమీఁదఁ బెట్టెను.

'నూఱు మేఁకలు 3-2-0
ముగ్గురు మనుష్యులు 0-3-0
వెరసి **3-5-0'**

అని పద్దు వ్రాసి మొహరు వేసి రామశాస్త్రి రసీదిచ్చెను. ఖాజీ వెనుక ముందులు ముందువెనుకలు చూచుకొని వాహవావాహవా అనుకొని దర్వాజా దాఁటెను. అతని గుండెలు లటుక్కుమనెను. 'ఈ ఖర్చు గూడ మేఁకలమీఁద వేసి వ్రాయింతును' అని ఖాజీ అనుకొనెను. అంతట అతని గుండెలు కుదుటఁబడెను. మేఁకలు వెళ్లిపోయెను.

కొంతసేపటికి జోడుగుర్రాల బగ్గీ యొకటి గబగబవచ్చి గబుక్కున అఁగిపోయెను.

'అరే అది యేమి?'

'కొత్త దర్వాజా.'

లోపలినుండి మంత్రి తొంగిచూచెను. దర్వాజా నిండ పాదుషావారి వంశావళి. ఆ వంశావళిలో తమ వంశావళియుఁ గలిసియుండెను. మంత్రి బగ్గీ దిగి సలాములు చేయుచుఁ బోయి చిత్తరువులను ముద్దుగొనుచుండెను.

బంగళాలోనుండి సలాములు కొట్టుకొనుచు రామశాస్త్రి మంత్రికడకు వచ్చెను.

ఈద్‌కా చాంద్[10] అని మంత్రి యనెను. అప్‌భలా తో జగ్ భలా'[11] అని రామశాస్త్రి యనెను. మంత్రి సంతసించెను. రామశాస్త్రి –

"రెండు గుర్రములు 0-1-0
ముగ్గురు మనుష్యులు 0-3-0
వెరసి **0-4-0**

అనుచీటి యిచ్చెను. మంత్రి పావలాయిచ్చి 'ఓ ఏమి మొహరు! ఏమి దర్వాజా! ఏమి చెక్కడవు పని!'

అని పాదుషావారి నిర్మాణకౌశలమును బహిరంగముగా మెచ్చుకొనెను.

సదర్ మాల్ గుజారు పావలాను లోనికి తీసికొని వెళ్లెను.

'పాదుషావారి కౌశలమును గ్రహింపఁ గలవారు గనుకనే తమకు అమీర్ ఉల్ ఉమరా[12] అనుబిరుదు వచ్చెను' అని రామశాస్త్రి యనెను.

'వహవా వహవా' అని అమీర్ ఉల్ ఉమరా గారు మెచ్చుకొనిరి.

బెదురు బోతు గుర్రములను బండివాఁడు భద్రముగా తోలెను.

ఘంటాపథము గణగణ మ్రోఁగుట నాలకించి రామశాస్త్రి వచ్చుచున్న బండిని పరికించెను. 'అదిగో! ఆ వచ్చుచున్న బండి హిందూ మంత్రిది' అని రామశాస్త్రి యనెను.

సిపాయి లిరువురు దర్వాజాను త్రిప్పిరి. ముందు వైపు వెనుకకును, వెనుకవైపు ముందునకును తిరిగెను, దశావతారములు కొట్టవచ్చి నటులు కానిపించుచుండెను.

తులసీరాముగారి బండి రాఁగనే పారావారు బండి నాఁపి వయిచిరి.

'అరే! మంత్రిగారి బండి' అని బండివాఁడఅచెను.

'అరే! పాదుషావారి పారా' యని సిపాయి అఅచెను.

తులసీరాము తల బయటికిఁ బెట్టి చూచెను. ఎదుట దశావతారములు!

తులసీరాము నమస్కరించెను. రామశాస్త్రి చేతులు జోడించి మంత్రిగారికి చీటి యిచ్చెను.

'ఇది యేమి?'

'తలపన్ను కన్న తక్కువ, దర్వాజాపన్ను' – 'రిక్తపాణి ర్నప శ్వేత రాజానం దైవతం గురుమ్–'

తులసీరా మొకతూరి మొహరు చూచెను. ఒక తూరి దర్వాజామీఁది దశావతారములు చూచెను.

పాదుషావారి హిందూ మహమ్మదీయ మతైక్యమున కిది తార్కాణ.

హిందూ స్త్రీలకు నిక్కా కట్టుట ఇంతకంటె నెక్కుడు సజీవమగు తార్కాణ.

తులసీరాము రామశాస్త్రి మొగ మొకతూరి చూచి పావలా చెల్లించెను. బండి మెల్లగా వెళ్లపోయెను.

విశ్వబ్రాహ్మణుఁడు రామశాస్త్రిని జూచి 'అయ్యా తులసీరాముగారికి రెండు మతములును కంఠపాఠ మఁట' అనెను.

రామశాస్త్రి తల త్రిప్పి –

'గీ. సంధ్యలేదు నమాజులో శ్రద్ధలేదు
సరిగ నేకాసి లేదు రంజాను లేదు
కాశియును లేదు మఱియు మక్కాయులేదు
హిందువా? మ్లేచ్ఛయా? యితఁడెవఁడు కాఁడు' అనెను.

సిపాయి యొకఁడు మరల దర్వాజా త్రిప్పివయిచెను. ఇంతలో పలువురు నవుకరులు వచ్చిరి. పారావారు వారి నాఁపివయిచిరి.

'ఇది యేమి?'

'దర్వాజా పన్ను.'

'మేము దేవిడీ నవుకరులము.'

'ఇది దేవిడీ - పన్ను.'

పెద్దనవుకరు కనుసన్నచే మిగిలిన నవుకరు లందఱును మఱియొక దారిని బోవుటకు వెనుదిరిగి పోయిరి.

వీ రందఱకును మరొకదారి దొరుకునేమో యని విశ్వబ్రాహ్మణుఁడనెను.

'నాఽన్యః పంథా విద్యతే ఽయనాయ[14]' అని రామశాస్త్రి యనెను.

ఇంతలో సేనాపతి రుస్తుం ఖా, అలీ హిమ్మత్, అమీర్ ఉల్ బహర్ గుఱ్ఱముమీఁద వచ్చెను. క్రొత్త దర్వాజా చూచి బెదిరి గుఱ్ఱ మాఁగిపోయెను.

రామశాస్త్రి బంగళాలో మొహరు చప్పుడు చేయుచు చీటి తీసికొని వచ్చుచుండెను. సేనాపతి గుఱ్ఱమును రెండు కాళ్లతోడను అదిలించెను. అది వెనుకకు నడవఁదొడఁగెను.

రామశాస్త్రి - బాపా కా బేటా.
సిపాహీ కా ఘోడా.
కుఛ్న కుఛ్‌తో
'థోడా థోడా[15]

అనెను. గుఱ్ఱము మరల దాపునకు రాఁగనే రామశాస్త్రి చీటి యిచ్చెను.

'ఇది యేమి?'

'దేవిడీ పన్ను.'

రుస్తుంఖాను మొలనున్న కైజారు చూపెను.

రామశాస్త్రి - జిత్‌నిచద్దర్ దేఖో.
ఉత్‌ని పైర్ ఫైలా ఓ.[16] అని మొహరు చూపెను.

రుస్తుంఖాను ఆ అఁగు మని 0-1-6 తీసియిచ్చెను. సదర్ మాల్ గుజారు తీసికొనెను.

సేనాపతి గుఱ్ఱము నదిలించెను. అది వెనుకకు నడచి మరల ముందలకు వచ్చి దర్వాజా కడ నిలిచిపోయెను.

వెను దిరిగిపోయిన నవుకరు లందఱును వేఱుదారి లేక గుంపుగా వచ్చిరి. వారినిజూచి బెదిరి గుఱ్ఱము రెండు దుముకులు దుమికి దర్వాజాను ఒఱసికొని పోయెను. ఎఱ్ఱడా గొకటి అచట నలంకార మాయెను.

రామశాస్త్రి - అత్తాస్ కుకుర్
బత్తాస్ భూకై[17] అనెను.

నవుకరు లందఱును నవ్వుకొని అణా అనా యిచ్చి చీటి తీసికొని చూచుకొనుచుఁ బోయిరి.

సదర్ మాల్ గుజారు వీరికి ముద్ర తప్పలేదని నవ్వెను.

రామశాస్త్రి -

డిల్లీకా లడ్డూ జో ఖాయా సో పస్తాయా.

జో నఖాయా సోభీ పస్తాయా[18] అనెను.

దేవిడీ ముందు పండ్రెండు మ్రోఁగెను. పాదుషాగారి కపుడే ప్రభాతము.

అర్‌రహ్ మాన్ లతీఫ్, పాదుషావారి సౌఖశాయనికుఁడు[19] వారి గుఱ్ఱము నురుగులు గ్రక్కుచు వచ్చి దర్వాజా కడ నిలిచిపోయెను. రామశాస్త్రి చీటీతో సమీపించెను.

'ఓ ఇది యేమి?'

'పిత్తల్ కా దర్వాజా.'

అర్ రహ్ మన్ లతీపు దర్వాజానంతయు సలాములతో నింపివయిచి 'నా కిఁక తీరిక లేదు' అనుకొనెను. రామశాస్త్రి 0-1-6 చీటి నిచ్చెను. అతడు రూపాయ పాఱవైచి గుఱ్ఱము నదిలించుకొని పోయెను.

క్రొత్త దర్వాజా సంగతి నగర మంతయు ప్రాఁకెను. దేవిడీలో పనిగలవారును లేనివారును వచ్చి వింత చూచి పోవుచుండిరి. రామశాస్త్రి - డిల్లీ కాలడ్డూ జో ఖాయా సో పస్తాయా; జో నఖాయా సోభీ పస్తాయా' అనుచుఁగుందుచుండెను.

ఇంతలో విదూషకుని గుఱ్ఱము తూలుచు వచ్చుచుండెను. రామశాస్త్రిచూచి,

'గళచ్చక్షు ర్మిళజ్జానుః ప్రస్ఖలం శ్చ పదే పదే,

ముక్షికాలిక్ష సంయుక్తో భట్టతట్టు ర్విరాజతే'[20] అనెను.

విదూషకుని గుఱ్ఱ మొక రాఁపకుండఁగనే అచట నాఁగిపోయెను. రామశాస్త్రి చీటితో నతని నెదురు కొనెను.

'ఇదియేమి?'

'షేం షేర్ బహద్దర్ కా దర్వాజా.'

'ఓ ఇది నాకు పయిది.'

పూర్తిగా కాదు. సగము పయిది. సగము క్రిందిది.

విదూషకుఁడు దర్వాజా నంతయుఁ జూచెను. బంగళా నంతయుఁ జూచెను. 'ఊచీ దుకాన్ ఫీకి పాకాన్[21] అనియెను. రామశాస్త్రి 'గౌర్ గుడ్‌పూయా న హీ బన్ తే హై'[2] అనెను.

విదూషకుఁడు మఱి మాటాడక అణన్నర ఇచ్చి గుఱ్ఱము నదిలించెను; కొరడాతోఁ గొట్టెను. అది రెండడుగులు వైచి క్రిందఁ గూలెను.

నాకు బాదుషావారి కొరడాదెబ్బలు తప్పవనుకొనుచు అతఁడు గుఱ్ఱమును లేవఁ దీసికొని త్రోసికొని పోయెను.

తరువాత న్యాయాధికారి దాదార్ బక్ష్‌గారి బగ్గీ వచ్చెను. బగ్గీ ముందరి గుఱ్ఱము తన ముట్టెను దర్వాజా కానించి నిలిచెను. బండివాఁ డెంతలాఁగినను ఈవలికి రాలేదు.

రామశాస్త్రి చీటితో వచ్చెను. న్యాయాధిపతి చీటిని లెక్కింపక 'ఊ, తోలుము' అనెను. బండివాఁడు తోలెను. అది కదలలేదు.

'అయ్యా! చీటి పుచ్చుకొననిదే అది కదలదు' అని రామశాస్త్రి యనెను.

'ఏది చీటి?'

'ఇదిగో చీటి.'

'ఈ పన్ను అన్యాయము.'

'తాము న్యాయాధిపతులు! చీటి చెల్లింపక త్రోసికొనిపోవుట అన్యాయము - నామ్ బడా దర్శన్ థోడా'.[22]

దాదార్‌బక్ష్ గారికి కోపము వచ్చెను. 'ఈ దర్వాజా సంగతి పాదుషాగారితో చెప్పుదు' ననెను. రామశాస్త్రి అతివినయముతో దాపునకు వచ్చి 'ఇదిగో చూడుఁడు! ఈ మొహరు-పిత్తల్ కా దర్వాజా! మూఁడణాలన్నర ముందు దయచేసి పాదుషావారిని పరామరి సింపుఁడు అనెను. దాదార్ బక్ష్ డబ్బిచ్చి గుఱ్ఱమును తోలుమనెను. బండివాఁడు కొరడాతో రెండుకొట్టెను. అది వెనుకకు రెండడుగులు వైచి మరల దర్వాజా కానుకొనెను. బండివాఁడు మరలఁ గొట్టెను. గుఱ్ఱము మరల నటులనే చేసెను.

'ఇది యేమి?'

'ఇది దర్వాజా మహిమ.'

రామశాస్త్రి యిటులు చెప్పెను; హిదాయత్ ఉల్లాహ్‌వారు మొనమొన్న నొకగుఱ్ఱమును కొనిరి. అది యేనుఁగంత ఉన్నది. సాయంకాలమున వారు దానిపై షికారు బయలుదేఱిరి. అది పది యడుగులువైచి ఆఁగి పోయెను. పదుగురు వెనుకకు వచ్చి కొరడాలతో కొట్టిరి. లాభము లేకపోయెను. బస్తీలోని గుఱ్ఱపురౌతు లందఱును పోగయిరి. కొట్టిరి కుమ్మిరి; ఊహూ. ఎవరును ఏమియుఁ జెప్పలేకపోయిరి. ఒకఁడు 'దీనికిచటనే లాయము కట్టింపుఁ' డని సలహా చెప్పెను. ఒకఁడు ముందుకు వచ్చి 'అయ్యా దీనిసంగతి నేను తెల్పుదును. వెంటనే బోగముమేళమును పిలిపింపుఁ'డని చెప్పెను.

బోగము మేళము వచ్చెను. బోగమువాండ్రు గజ్జె గట్టిరి. మద్దెల మ్రోఁగెను. శ్రుతి గుంయి మనెను. గుఱ్ఱము సకిలించెను. ఆటకత్తెలును పాటకత్తెలును కలిసి పాడఁదొడఁగిరి.–

'సరివారిలో సరాసము లాడకురా!
పదిమందీలో సరాసము లాడకురా!
నలుగూరీలో సరాసము లాడకురా!'

అని పాడుచు ఆటకత్తె ముమ్మాఱు గంతువైచి వెనుదిరిగెను. గుఱ్ఱము నడువఁదొడఁగెను. బోగమువాండ్రు ఆఁగఁగనే అదియు ఆఁగెను.

అపుడు రౌతు ఉల్లాహ్ వారికడకు వెళ్లి 'తమ రీ గుఱ్ఱముతోపాటు ఈ మేళమును గూడ ముందుంచుకొనుఁడు' అని చెప్పెను.

ఆ రీతిగనే ఈగుఱ్ఱము కంచరివారది. కంచర సామాను కనఁబడఁగనే ఇది ఆఁగిపోవును.'

'నిక్షయమే. ఇది కంచర్ కా ఘోడా! మారో' అని దాదార్ బక్ష్ అనెను గాని ప్రయోజనము లేక గుఱ్ఱమును విప్పి బండివారును పారావారును బండిని లోనికిఁ ద్రోసిరి.

చెప్ప నక్కఱలేకయే యెవరికి వారు పిత్తల్‌కా దర్వాజా ముద్దర తినుచు పన్ను చెల్లించుఁబోవుచుండిరి.

ఈ దర్వాజా దర్శనము నొనరించుకొనుటకు బలె చంద్రుఁడుదయించెను. తనకడఁ గూడ పన్ను వసూలు చేయుదురేమో యను భీతిచే నతఁడు దూరమునుండియే చూచుచు నిలువఁబడెను.

'ఇఁక మనము ముగించి వెళ్లుదమా' యని సదర్ మాల్ గుజా రనెను.

'సరి సరి. ఇపుడే ధనలక్ష్మీ తాండవ'మని రామశాస్త్రి యనెను.

ఇంతలో మేనా యొకటి వచ్చెను. బోయీలు లోనికి త్రోసికొనిపోవుచుండిరి. సిపాయిలు వారి నాఁపివయిచిరి.

'అందర్ కా జనానా' అని బోయీ మెల్లగాఁ జెప్పెను.

'ఔను. ఆర్ జూ మంద్ బేగమ్' అని రామశాస్త్రి అనెను.

ఈలోపల అందర్ కా జనానావారి దాసి పియారీ బేగమ్ వచ్చి కలిసికొని 'వెనుక మేనా రాక మునుపే మనము పోవలెను.' అనెను.

'దక్షిణ?' అని రామశాస్త్రి అడిగెను.

'నేఁడు కొత్త దర్వాజా అడ్డు వచ్చె'నని బోయీ అనెను.

రేపటినుండి పాఁత దగునని రామశాస్త్రి యనెను. ఆర్‌జూ మంద్ బేగమ్ ఆవలి ప్రక్కనుండి దర్వాజాను తొంగి చూచెను. 'ఆహా! దీని క్రిందిగా నేలలో దారి యుండినచో ఎంత బాగుండిపోను' అనుకొనెను.

'మేనాలో నున్నవా రెందఱు?'

'ఒకరు.'

'ఎటులు నమ్మిక?'

ఇంతలో వెనుక మేనాబోయీల ఓంకారధ్వని వినఁబడెను.

వెంటనే మేనా రెక్కలు తెఱవఁబడెను. మేనా క్రిందుగా హార మొకటి వ్రేలాడెను. రామశాస్త్రి దాని నందుకొని చీటి పియారీ బేగమున కిచ్చెను. మేనా వెళ్లి పోయెను.

వెంటనే మరొక మేనా అచట నాఁపఁబడెను. మేనా ప్రక్క వచ్చుచున్న గులాపీబేగమ్ – 'ముందర మేనాను త్రోక్కి పోవలెను. ఆఁపకుఁడు! బాదుషా వారి ఖాస్ మేనా' అనెను.

'ఆ! ఈ మేనా ఖాతున్ లుత్ ఫ్ ఉన్నీసాది. మేనా బాదుషావారి ఖాస్ అగుచో పిత్తల్‌కా దర్వాజా అంతకన్న ఖాస్.'

ఇటు లవఁగనే రామశాస్త్రి కాలిముంగల రవ్వల యుంగర మొకటి పడెను. అతఁడు దాని నెత్తి రవ్వల వెలుఁగులో చీటి వ్రాయఁ దొడఁగెను.

'మేనా పోనిండు, మేనా పోనిం'డని గులాపీ బేగమనెను.

'ఆఁగు! ఇదే చీటి' అని రామశాస్త్రి యనెను.

మేనా తలుపును తన్నిన ధ్వని యొండు వినవచ్చెను. చీటి రేపు చూత'మని గులాపీబేగ మనెను.

రామశాస్త్రి 'ఓహో – డోలీ న కహార్ బీబీ హై తయార్[23]

అని మొహరువేసిన చీటి మేనా కంటించెను. మేనా వెళ్లిపోయెను.

పిదప నొక గుఱ్ఱపుబండి అచట నాఁగెను. బండి వాఁడు ముజప్ఫర్ హుసేన్ సాబ్! అని పిలిచెను.

'ఆఁ'.

'క్రొత్త దర్వాజా'.

'క్రొత్తది లేదు ప్రాఁతది లేదు. పోనీ.'

'దర్వాజాపన్ను' అని సిపాయి.

'పుచ్చుకో!'

బండి వాడికి	0–2–0
మగవేసమునకు	0–1–0
ముజప్ఫర్ హుసేన్ పేరుకు	0–1–0
ఫాతిమా బేగమునకు	0–1–0
గుర్రమునకు	0–0–6
వెరసి	**0–5–6**

అని వ్రాసి ముద్రవయిచి చీటీ యిచ్చెను. ఫాతిమాకడ డబ్బులేదు. ఉంగర మొకటియిచ్చి వెళ్లిపోయెను.

విశ్వబ్రహ్మ తెల్లఁబోయెను. 'స్త్రీయం పురుష నిగ్రహమ్'[24] అని రామశాస్త్రి యనెను.

ఈరీతిగా పరిచారికలు రాణులు తార్తారవిదూషిలు సిరాజ్ నటులు బాగ్దాదు భాగవతములు పెలస్తీను పేకాటకత్తెలు వచ్చి సర్ మాల్ గుజారుకు మోయఁజాలని బరువు వేసి పోయిరి.

అ మఱునాఁటినుండియు పిత్తల్‌కా దర్వాజా వ్యాసప్రోక్త మయిపోయెను.

దర్వాజా ప్రక్కనే రామశాస్త్రి మేడలు మిద్దెలు లాయములు తోషాఖానాలు వెలసెను.

ఇటులు కొన్నినెలలు కొన్ని సంవత్సరములు గడఁచెను.

ఒకనాఁడు బాదుషావారి బగ్గీ పిత్తల్‌కా దర్వాజా దగ్గఱ ఆఁపఁబడియెను. ఫాదుషా, దాపున నున్న రామశాస్త్రి మేడలును మిద్దెలును చూచి 'ఈ పేఁట యెపుడు పెరిఁగినది?' అనెను.

'మన కరోడాగారి మేడ. ఇది వారి ఆఫీసు' అని బండివాఁడు చెప్పెను.

'ఇది యేమి?'

'ఇదియే పిత్తల్‌కా దర్వాజా.'

విభూత్యలంకృతమగు ముఖముతో రామశాస్త్రి మొహరు వైచిన చీటి పుచ్చుకొని సలాములు కొట్టుచు బాదుషా బగ్గీని సమీపించెను.

బాదుషా దర్వాజా నంతయుఁ జూచెను. అతని శరీరము పులకించెను.

'ఈ దర్వాజాను చూచిన గుఱుతులేదే?'

విశ్వబ్రాహ్మ లోలోపల నవ్వుకొనెను.

రామశాస్త్రి చేతులు జోడించి

'జనాబ్ జ హాపనా ఖుదానంద్!
ఆప్‌నేరామ్ కో భజై
రిఫ్ భజె వా ఖీక్' అనెను.

'భేష్! నీవు మాకు మంత్రివిగా నుండఁదగిన వాఁడవు!'

బగ్గీ వెళ్లిపోయెను. 'మీరు ప్రభువు లగుదు, రని నేననలేదా?' అని విశ్వబ్రహ్మ అనెను. రామశాస్త్రి 'ఇపుడు పాదములుచూడు' మనెను. విశ్వబ్రహ్మ చూచెను. నాఁటి చక్రములు లేవు. అతఁడు నివ్వెఱపోయెను.

ఆ మఱునాఁడు సదర్ మాల్ గుజారు కరోడా అయెను. కరోడా మంత్రి యాయెను. ఆ దృశ్యము దమ్మన్న పండిత్‌జీకి వినోదముగా నుండెను. విదూషకుఁడు 'హుజ్జతే బంగాలా, హిక్ మతేచీన్' అను సామెత నేఁటినుండియు,

హుజ్జతే బాంగాలా
హిక్‌మతే తెంగాలా"

అని మాఱవలె నని అనుకొనెను.

పాదసూచికలు

1. ఇత్తడితో చేసిన ద్వారము.
2. బంగారు నాణెము.
3. తమకు తాము పేరు తెచ్చుకొనువారు ఉత్తములు. తండ్రిచే పేరు పొందువారు మధ్యములు. మేనమామవలన పేరందువారు అధములు. మామగారినిబట్టి పేరు పడువారు అధమాధములు.
4. విష్ణువు కానివాఁడు రాజు కాఁడు. అనఁగారాజు విష్ణుమూర్తి యంతటివాఁడు.
5. పన్ను వసూలు చేయు ఉద్యోగి.
6. డబ్బు ఖజానాకు చేర్చు ఉద్యోగి.
7. బిచ్చ మెత్తుకొనుటకు వచ్చి గ్రామ మంతయు జమాబంది చేయుట – భిక్షపాదప్రక్షేప న్యాయము.
8. చంకలో కత్తి, నోటిలో రామనామము.
9. కొరాను మంత్రము చదివి ఈశ్వరార్పణముగా జంతువును నఱకుట.
10. ముసల్‌మాను లందఱు చంద్రుని జూడవలసిన దినము. ఆనాఁడు చంద్రదర్శనము విరళము. కావున ప్రియదర్శనము; (అరచేతిలో వైకుంఠము.)
11. తమరు మంచివా రగుచో జగత్తు మంచిది.
12. రారాజు.

13. రాజును దైవమును గురువును వట్టిచేతులతోఁ జూడఁబోరారు.
14. దీనికన్న వేఱుదారి లేదు. (ఈశ్వరు నెఱుఁగుటకు).
15. ఎంత చెడినను బిడ్డకు తండ్రిపోలికయు గుఱ్ఱమునకు రౌతు పోలికయు కొలఁదిగా నయినను వచ్చును.
16. జాగా ఎటింగి బైరో.
17. పిఱికి కుక్క గాలికి బెదురును.
18. కొందఱు మోసగాండ్రు అంపపు పొట్టుతో లడ్డుచేసి డిల్లీ లడ్డని పేరు పెట్టి అంగడిలో నుంచిరి. దొంగలు కొందఱువచ్చి వాని నన్నిటిని వెల యిచ్చి కొని పోయిరి. వెనుక వారికి లేకపోయెను. కాని కొని తిన్నవారును పస్తాయించిరి. దొరకక తినని వారును పస్తాయించిరి.
19. వేచియుండి 'తమకు సుఖముగా నిద్ర పెట్టినదా?' అని యడుగువాఁడు.
20. గీ. పేలు పొరాడ జోరీఁగ లీలఁబాడ, గ్రుడ్డికన్నులు మఱియును దొడ్డికాళ్లు, తినర నయవారి గుఱ్ఱపుఁదట్టు చూడు, పడుచు లేచుచు నల్లదే పరువులెత్తు.
21. పయికి బటారము లోపల లొటారము.
22. బెల్లమునుబట్టి రొట్టె.
23. పేరు గొప్ప ఊరు దిబ్బ.
24. డోలీ తయారుకాలేదుకాని అపుడే బీబీ తయారయినది.
25. మగవేసము వేసిన ఆఁడుది (ఇది వాల్మీకి రామాయణమున రామవర్ణనము)
26. నీవు నీయిష్టదైవము నెటులు భజించినను అతఁడు ఆచందమున గ్రహించును.
26. బంగాళీలు కూటతార్కికులు. తెలుఁగువారు మోసగాండ్రు.

● భారతి - డిశంబరు - 1931 ●